

Kompetencje komunikacyjne katechetów warunkiem skutecznej katechezy

Wprowadzenie

Obecność katechetów zarówno w środowisku parafialnym, jak i szkolnym związana jest z wypełnianiem nauczycielskiej misji Kościoła. Będąc nauczycielami, wychowawcami, a przede wszystkim świadkami wiary (DOK 237; por. PDK 134), powinni posiadać odpowiednie kwalifikacje teologiczne i moralne, a także odpowiednie umiejętności praktyczne z zakresu dydaktyczno-metodycznego. Wymagania stawiane katechetom parafialnym precyzuje prawodawca kościelny, natomiast te, którym musi sprostać katecheta szkolny, określają zarówno wytyczne prawa kościelnego, jak i państwowego. Marek Dziewiecki stwierdza, iż „istnieje ścisły związek między katechizacją a komunikacją międzyludzką, gdyż katecheza z natury jest formą porozumiewania się w celu umacniania wiary i kształtowania postaw. Jest to zatem intensywna forma zarówno komunikowania wiary, jak i komunikacji wychowawczej”¹. Dlatego też pamiętając, że katecheza jest aktem komunikacji międzyludzkiej, niezbędnym jest, aby katecheci posiadali znajomość środków i metod komunikacji (zob. DOK 238). Skuteczny przekaz treści domaga się właściwej formy oraz odpowiednich sposobów jej komunikowania. Tezę tę zdają się potwierdzać badania przeprowadzone w amerykańskich firmach, które wskazują na fakt, iż sukces firmy w 85% zależy od umiejętności porozumiewania się ludzi, a jedynie w 15% od wiedzy, którą posiadają pracownicy. Analogicznie można stwierdzić, że katecheza, będąc aktem komunikacji międzyosobowej² dokonującej się za

¹ M. Dziewiecki, *Katecheza jako forma komunikacji*, w: *Komunikacja w katechezie*, red. J. Zimny, Sandomierz 2003, s. 257.

² Por. R. Czekański, *Katecheza komunikacją wiary. Studium z katechetyki fundamentalnej*, Płock 2006, s. 318.

pomocą języka³, aby była skuteczna, domaga się od katechetów praktycznych kompetencji komunikacyjnych.

Komunikowanie się jest nieodzownym elementem ludzkiej egzystencji. Dlatego też w niniejszym artykule zostanie podjęte zagadnienie kompetencji komunikacyjnych katechetów. W pierwszej części wyeksponowane będzie samo pojęcie komunikacji oraz komunikacji interpersonalnej. Natomiast druga część będzie miała na celu wskazanie konkretnych zdolności komunikacyjnych, którymi powinni odznaczać się kompetentni katecheci. Na zakończenie zostaną zaprezentowane wyniki badań przeprowadzonych wśród czynnych zawodowo katechetów, które odzwierciedlają ich opinie na temat posiadanych kompetencji komunikacyjnych.

1. Komunikacja a komunikacja interpersonalna

Sam termin komunikacja pochodzi od łacińskich słów *communicatio* – dzielenie się czymś, udzielanie, dawanie, wzajemna wymiana czegoś, dopuszczanie do udziału w czymś⁴ oraz *communicare* – dzielić coś z kimś, dzielić się czymś z kimś, mieć udział w czymś z kimś⁵. Będąca międzyosobowym procesem porozumiewania się polega na wymianie informacji całej treści osobowościowej osoby komunikującej dany zakres treściowy. Jednocześnie dokonuje się za pomocą odpowiednich form i środków, z jednoczesnym uwzględnieniem wzajemnego oddziaływania międzyosobowego⁶. Jako zjawisko wielowymiarowe analizowana jest w różnych aspektach, chociażby takich jak: filozoficzny⁷, psychologiczny⁸, pedagogiczny⁹, socjologiczny¹⁰, czy religijny¹¹.

³ Zob. K. Misiaszek, *Język w katechezie*, „Seminare”, 17(2001), s. 47-57; K. Misiaszek, *Charakter języka katechezy*, w: *Język katechezy*, red. R. Przybylska, W. Przyczyna, Tarnów 2008, s. 52-69; K. Misiaszek, *Funkcje języka w katechezie*, w: *Komunikacja w katechezie*, red. J. Zimny, Sandomierz 2003, s. 29-41; E. Młyńska, *Język a podstawowe modele katechezy*, w: *Język katechezy*, red. R. Przybylska, W. Przyczyna, Tarnów 2008, s. 70-94; K. Czarnecka, *Język katechezy jako przedmiot refleksji na łamach czasopisma „Katecheta”. Stan i potrzeby*, w: *Język katechezy*, red. R. Przybylska, W. Przyczyna, Tarnów 2008, s. 189-205; R. Czekalski, *Katecheza komunikacją wiary. Studium z katechetyki fundamentalnej*, Płock 2006, s. 249-281.

⁴ *Communicatio*, w: *Słownik łacińsko-polski*, t. 1, red. J. Korpanty, Warszawa 2001, s. 364.

⁵ *Communicare*, tamże, s. 364-365.

⁶ E. Kasjaniuk, *Komunikacja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 510; zob. też: Cz. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 2009, s. 82-83; W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2007, s. 188.

⁷ Zob. E. Rzechowska, *Komunikacja. Aspekt filozoficzny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 510-511; R. Chałupniak, *Komunikacja interpersonalna podstawą wspólnoty*, w: *Kościół – communio jako podmiot i środowisko współczesnej katechezy*, red. A. Draguła, Szczecin 2009, s. 105-111.

⁸ Zob. E. Rzechowska, *Komunikacja. Aspekt psychologiczny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 511-512.

Terminem ściśle powiązanim z zagadnieniem komunikacji jest zagadnienie komunikacji interpersonalnej. Związane jest ono z wymianą informacji między nadawcą i odbiorcą. W tym procesie przekaz treści dokonuje się za pośrednictwem określonego kanału, przy jednoczesnym założeniu, że przekazywana treść ma istotnie wpłynąć na postępowanie odbiorcy¹². W ścisłym znaczeniu komunikacja interpersonalna jest sprawnością polegającą na przekazywaniu i odbieraniu komunikatów w różnorodnych warunkach i okolicznościach. Natomiast w znaczeniu szerszym powiązana jest ze zdolnością wchodzenia w interakcje i wybieranie takich zachowań komunikacyjnych, które będą dostosowane do aktualnych okoliczności i doprowadzą do osiągnięcia założonych celów¹³.

Zagadnienie komunikacji niejednokrotnie podejmowane jest w ogólnym nauczaniu Kościoła, a także w dokumentach katechetycznych. Dokumenty te często zwracają uwagę na konieczność skupienia się na zjawisku komunikacji interpersonalnej w przekazywaniu treści wiary. Wśród licznych dokumentów soborowych *Vaticanum Secundum* kwestia ta została poruszona przede wszystkim w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (zob. KDK 6, 54), a także w Dekrecie o środkach społecznego przekazu *Inter mirifica* (zob. DSP 13, 15, 16). Kwestie komunikacji w przekazywaniu treści wiary bardzo często podejmowała powołana w 1964 roku Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu¹⁴, a także wydawane od 1967 roku Orędzie na Dzień Środków Społecznego Przekazu.

⁹ Zob. M. Nowak, *Komunikacja. Aspekt pedagogiczny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 512-513.

¹⁰ Zob. L. Korporowicz, *Komunikacja. Aspekt społeczny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 513-515.

¹¹ Zob. R. Chałupniak, *Komunikacja interpersonalna podstawą wspólnoty*, w: *Kościół – communio jako podmiot i środowisko współczesnej katechezy*, red. A. Draguła, Szczecin 2009, s. 111-115; H. Witczyk, *Komunikacja. Aspekt religijny. W Piśmie Świętym*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 515-517; R. Sawa, *Komunikacja. Aspekt religijny. W teologii. Terminologia*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 517; K. Klauza, *Komunikacja. Aspekt religijny. W teologii. Teologiczna interpretacja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 517-518; J. Mariański, *Komunikacja. Aspekt religijny. W duszpasterstwie*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 518-519.

¹² W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2007, s. 188.

¹³ Por. R. Chałupniak, *Kompetencje katechety w zakresie komunikacji interpersonalnej*, „Zeszyty Formacji Katechetów”, 15(2015), z. 4(60), s. 67.

¹⁴ Do roku 2016 Rada była jedną z dykasterii Kurii Rzymskiej zajmującą się problemami związanymi ze środkami masowego przekazu: prasą, radiem, telewizją, Internetem itp. W roku 2016 Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu została wcielona w struktury Sekretariatu ds. Komunikacji, który składa się z pięciu dyrekcji: ds. ogólnych, wydawniczej, Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej, technicznej i teologiczno-duszpasterskiej. Prace rady zaowocowały wydaniem wielu dokumentów takich jak: *Communio et progressio*, *Pornografia*

Wśród dokumentów *stricte* katechetycznych również można odnaleźć wiele odniesień do zjawiska komunikacji, które są nieodzowne w przekazie treści wiary. Adhortacja apostołska *Catechesi tradendae* szczególną uwagę zwraca na konieczność stosowania adekwatnego języka, umiejętnie dostosowanego do grona odbiorców (zob. CT 59). Samo *Dyrektorium ogólne o katechizacji* ponad dwadzieścia razy, w różnych formach i odmianach znaczeniowych, używa terminu komunikacja (zob. DOK 16, 36, 38, 45, 86, 132, 137, 140, 143, 146, 148, 149, 156, 157, 169, 209, 211, 238, 242, 279)¹⁵. Natomiast, gdy chodzi o *Dyrektorium Katechetycznego Kościoła Katolickiego w Polsce*, to dokument ten w szczególnie sposób podkreśla konieczność stosowania języka komunikatywnego, który jest zawsze związany z osobistymi doświadczeniami katechizowanych. To, co dotyczy osoby katechety, zwraca uwagę, iż powinien on posiadać wiedzę, że katecheza jest aktem komunikacji międzyludzkiej, a także osiąść znajomość metod i środków komunikacji (zob. PDK 47, 48, 54, 155).

2. Kompetencje komunikacyjne katechetów

Komunikacja międzyludzka jest procesem wielce złożonym i wieloaspektowym. Podobnie rzecz się ma z samą katechezą, która jest również aktem komunikacji zachodzącym pomiędzy Chrystusem, katechetą a katechizowanym. Proces ten nazywany jest komunikacją katechetyczną¹⁶. Dlatego też niezmiernie istotne jest, aby katecheci nieustannie rozwijali swój warsztat w tym zakresie. Powinni odznaczać się nie tylko rozległą wiedzą teologiczną oraz dydaktyczno-metodyczną, ale także odpowiednimi kompetencjami komunikacyjnymi.

Jak zauważa Włodzimierz Głodowski, kompetencja komunikacyjna jest to „wiedza plus wykonanie, tzn. znajomość werbalnych i niewerbalnych zasad interakcji (wiedza) oraz umiejętność efektywnego zastosowania tych zasad w konkretnej interakcji i sytuacji (wykonanie), w roli nadawcy i odbiorcy”¹⁷. Inaczej można powiedzieć, że jest to sprawność polegająca na przekazywaniu i odbieraniu komunikatów w różnych sytuacjach¹⁸. Bywa również interpreto-

i przemoc w środkach społecznego przekazu, Aetis novae, Etyka reklamy, Etyka w środkach społecznego przekazu, Kościół a Internet, Etyka w Internecie.

¹⁵ E. Osewska, *Modele komunikacji interpersonalnej i ich znaczenie dla katechezy*, w: *Wybrane zagadnienia z katechetyki*, red. J. Stala, Tarnów 2003, s. 117-118.

¹⁶ Por. R. Czekalski, *Komunikacja w katechezie*, w: *Leksykon pedagogiki religii*, red. C. Rogowski, Warszawa 2007, s. 326; zob. też T. Kopiczko, *Katecheza a komunikacja wiary we współczesnym kontekście społecznym*, „*Studia Katechetyczne*”, 9(2013), s. 222-226.

¹⁷ W. Głodowski, *Komunikowanie interpersonalne*, Warszawa 2001, s. 24.

¹⁸ Więcej na temat kompetencji komunikacyjnych zob. G. Łuszczak, *Od teorii stopni formalnych do teorii komunikacji i dialogu w dydaktyce szkolnej i katechetycznej*, Kraków 2012,

wana jako zdolność wchodzenia w interakcje z odpowiednimi zachowaniami komunikacyjnymi¹⁹. Jakże zatem niezbędne umiejętności z zakresu komunikacji interpersonalnej powinien posiadać kompetentny katecheta?

Puntem wyjścia w relacjach międzyludzkich zawsze są osobiste cechy danego człowieka, w tym przypadku katechety. Do cech szczególnie porządných u katechetów można zaliczyć: „łatwy kontakt, otwartość, łatwość formułowania myśli, życzliwość, pogodę ducha, optymizm, obiektywizm w ocenianiu, cierpliwość i zrównoważenie emocjonalne, opanowanie, dyskrecję, budzenie zaufania, dobre wrażenie, sympatyczny wygląd, tolerancję, wyrozumiałość, zrozumienie, kulturę osobistą, duży takt, delikatność, umiejętność selekcji informacji pod względem ich ważności, umiejętność syntetyzowania informacji, perspektywiczne myślenie, systematyczność, poczucie odpowiedzialności, umiejętność słuchania”²⁰.

Oprócz wrodzonych i nabytych cech osobowościowych, katecheta przede wszystkim powinien posiadać kompetencje z zakresu komunikacji grupowej²¹, gdyż w głównej mierze w takiej formie odbywają się spotkania o charakterze katechetycznym. W tej sytuacji również przydatne są umiejętności związane z komunikacją werbalną i niewerbalną. W kwestii komunikacji werbalnej katecheta powinien odznaczać się umiejętnością stosowania języka adekwatnego do odbiorców, pozbawionego abstrakcyjnych pojęć, odznaczającego się przejrzystością i prostą konstrukcją zdaniową. Dodatkowo w celu podtrzymania uwagi słuchaczy powinien umieć dostosować wysokość i natężenie głosu, a także stosować odpowiednie pauzy. Wielce przydatne są również takie cechy jak empatia²², asertywność²³ oraz aktywne słuchanie²⁴.

W komunikacji interpersonalnej i grupowej ważną rolę odgrywa również komunikacja niewerbalna²⁵. Dlatego też kompetentny katecheta musi być świadomy

s. 244-246; R. Czekalski, *Katecheza komunikacją wiary. Studium z katechetyki fundamentalnej*, Płock 2006, s. 326-356; M. Sikorski, *Kompetencje komunikacyjne nauczycieli*, „Colloquium”, 2(2010), s. 156-163; K. Marcyński, *Kompetencja komunikacyjna studentów dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Jagiellońskiego w wybranych sytuacjach społecznych*, „Studia Medioznawcze”, 67(2016), nr 4, s. 40-44.

¹⁹ J. Bobryk, *Jak tworzyć rozmawiając. Skuteczność rozmowy*, Warszawa 1995, s. 54-55.

²⁰ R. Chałupniak, *Asertywność i komunikacja katechety – w kierunku społecznej formacji katechetów*, w: *Dzisiejszy katecheta. Stan aktualny i wyzwania*, red. J. Stala, Kraków 2002, s. 250.

²¹ Zob. J. Szpet, *Sposoby kierowania grupą klasową*, „Katecheza, Rodzina, Parafia i Szkoła: komunikacja i „trudne” problemy w katechezie”, t. 2(2004), s. 41-56.

²² Zob. A. Skreczko, *Współpraca z rodzicami a umiejętności komunikacyjne katechety*, „Katecheza, Rodzina, Parafia i Szkoła: komunikacja i „trudne” problemy w katechezie”, t. 2(2004), s. 77-78.

²³ Zob. tamże, s. 76-77.

²⁴ Zob. M. Szentmártoni, *Psychologia pastoralna*, Kraków 1995, s. 40-44.

²⁵ Zob. D.G. Leathers, *Komunikacja niewerbalna. Zasady i zastosowania*, Warszawa 2007; R. Czekalski, *Katecheza komunikacją wiary. Studium z katechetyki fundamentalnej*,

znaczenia komunikacji niewerbalnej i jej wpływu na proces komunikowania, a także powinien rozwijać swoje zdolności w tej kwestii. Chcąc wzmocnić przekaz, musi osiąść takie umiejętności jak: tworzenie pozytywnego pierwszego wrażenia, nawiązywanie dobrego kontaktu poprzez spojrzenie, uśmiech, pogodę ducha, dynamizm działania, a także odpowiednio dostosowany do okoliczności ubiór. Istotne również są: kontakt wzrokowy, mimika twarzy, a także postawa i gesty²⁶. Po części również do form komunikacji niewerbalnej można zaliczyć środki komunikacji społecznej oraz technologie informacyjno-komunikacyjne. Dlatego też istotne jest umiejętne ich wykorzystywanie w procesie komunikacji katechetycznej²⁷. Zakres niezbędnych kompetencji, jakie w tym zakresie powinni osiąść katecheci, określa opublikowany w 2014 roku *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych*²⁸.

3. Kompetencje komunikacyjne w opinii katechetów

Posługa katechetyczna podejmowana w Polsce przez zastępy katechetów domaga się od nich szczególnych zdolności. Katecheta w swojej pracy nieustannie działa w interakcji z katechizowanymi, której podstawową formą jest akt komunikacji. Dlatego z pewnością można stwierdzić, że niezbędne w pracy katechetycznej są umiejętności komunikacyjne. W pierwszej i drugiej części artykułu zarysowano teoretyczne aspekty omawianego zagadnienia. Warto również przedstawić, jak sami katecheci postrzegają swoje kwalifikacje i umiejętności komunikacyjne.

W roku szkolnym 2017/2018 za pomocą kwestionariusza ankiety przeprowadzone zostały badania wśród katechetów diecezji pelplińskiej. Z pozyskanych 210 kwestionariuszy do analizy zakwalifikowano 206. Badaniem zostali objęci katecheci czynnie posługujący w środowisku szkolnym. W gronie respondentów były osoby świeckie (73,30%) oraz duchowne (26,70%), z czego 67,48% badanej grupy stanowiły kobiety, a 31,55% mężczyźni.

Płock 2006, s. 333-340; J. Zimny, *Komunikacja interpersonalna*, w: *Komunikacja w katechezie*, red. J. Zimny, Sandomierz 2003, s. 160-170; B. Suła, *Rola i znaczenie komunikacji niewerbalnej*, w: *Pedagogika w katechezie*, red. M. Śnieżyński, Kraków 1998, s. 49-69.

²⁶ Por. P. Mąkosza, *Podstawowe kompetencje katechety młodzieży*, w: *Katecheta – wychowawca młodzieży*, br. red., Kraków 2008, s. 20-21.

²⁷ Zob. S. Ciupka, *Wykorzystanie mediów w katechezie*, w: *Media w wychowaniu chrześcijańskim*, red. D. Bis, A. Rynio, Lublin 2010, s. 383-391.

²⁸ Zob. *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych*, red. A. Gruhn, I. Brzózka-Złotnicka, Warszawa 2014 [online], [dostęp: 29.03.2019], dostępny w Internecie: <http://edukacjamedialna.edu.pl/media/chunks/attachment/Katalog_kompetencji_medialnych_2014_EudBrrI.pdf>.

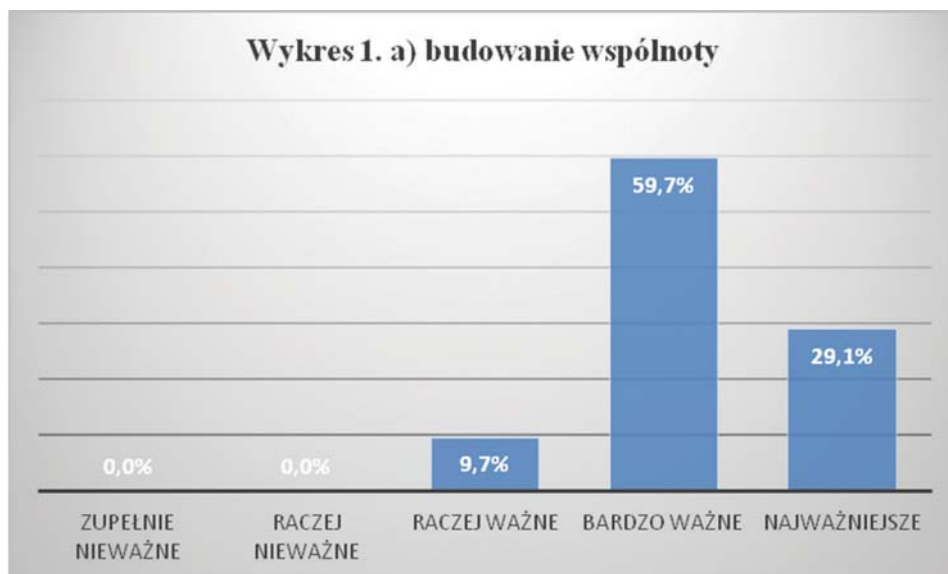
Wśród licznych pytań zadanych ankietowanym – cztery dotyczyły bezpośrednio zagadnienia komunikacji. Miały na celu zweryfikowanie, jak katecheci postrzegają swoje kompetencje komunikacyjne oraz co jest dla nich istotnie w procesie komunikacji. Pierwsze pytanie dotyczyło tego, co jest dla nich najważniejsze w skutecznym prowadzeniu procesu komunikacji. Postawione pytanie brzmiało *Jak ważne jest dla Pani/Pana/Księdza/Siostry w procesie komunikacji katechetycznej: budowanie wspólnoty, osobista relacja z uczniami, kontakt wzrokowy, informacja zwrotna, mimika ciała, osobiste świadectwo, dobra atmosfera?* Odpowiedzi udzielane przez respondentów prezentuje tabela 1 oraz wykresy od 1 do 8.

Tabela 1. Jak ważne jest dla Pani/Pana/Księdza/Siostry w procesie komunikacji katechetycznej:

	zupełnie nieważne	raczej nieważne	raczej ważne	bardzo ważne	najważniejsze
a) Budowanie wspólnoty	0,00%	0,00%	9,71%	59,71%	29,13%
b) Osobista relacja z uczniami	0,49%	0,00%	8,25%	67,96%	20,87%
c) Kontakt wzrokowy	0,00%	1,46%	23,79%	62,14%	8,74%
d) Informacja zwrotna	0,00%	0,49%	16,50%	68,93%	11,17%
e) Mimika ciała	0,00%	3,88%	37,86%	50,97%	3,40%
f) Osobiste świadectwo	0,00%	0,49%	4,85%	50,49%	41,75%
g) Dobra atmosfera w grupie	0,00%	0,00%	7,28%	64,56%	26,70%

Źródło: badania własne.

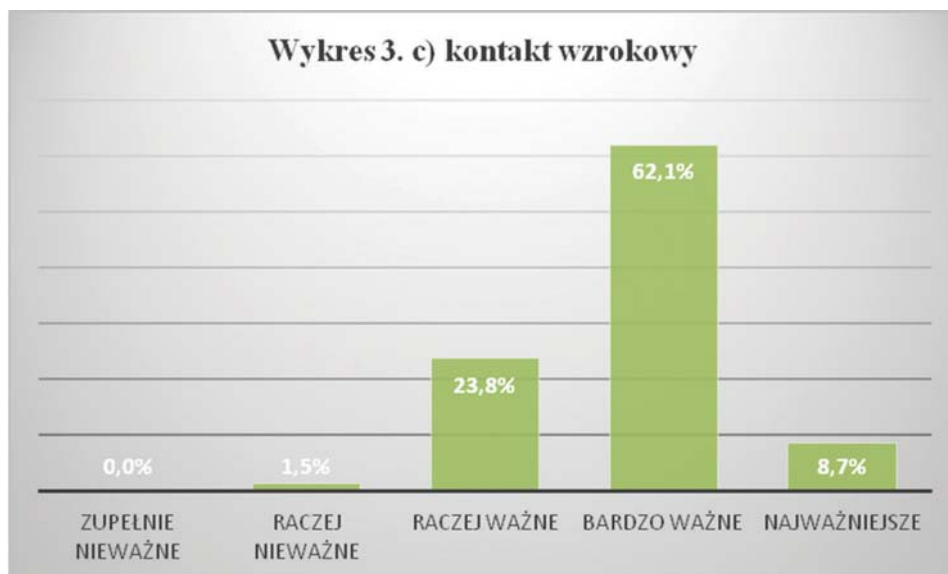
Ponad połowa respondentów wskazała, iż wszystkie zaproponowane czynniki są ich zdaniem bardzo ważne w procesie komunikacji (wykres 8). Ponadto, jako te, które wywierają największy wpływ na skuteczność komunikowania, badani wskazali na pierwszym miejscu osobiste świadectwo (41,7%), następnie budowanie wspólnoty (29,1%) oraz dobrą atmosferę w grupie (26,7%). Natomiast jako najmniej istotne – mimikę ciała (3,4%).

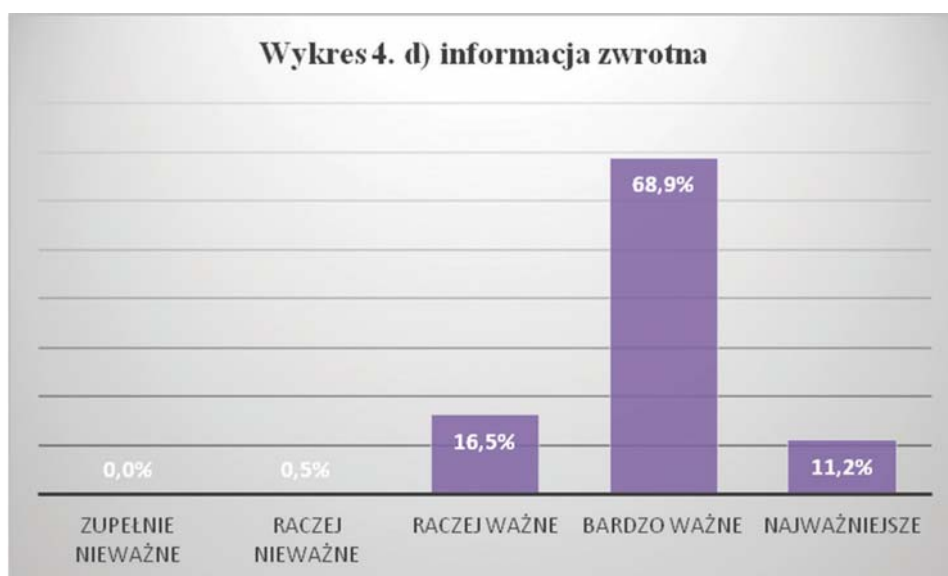
Źródło: badania własne.

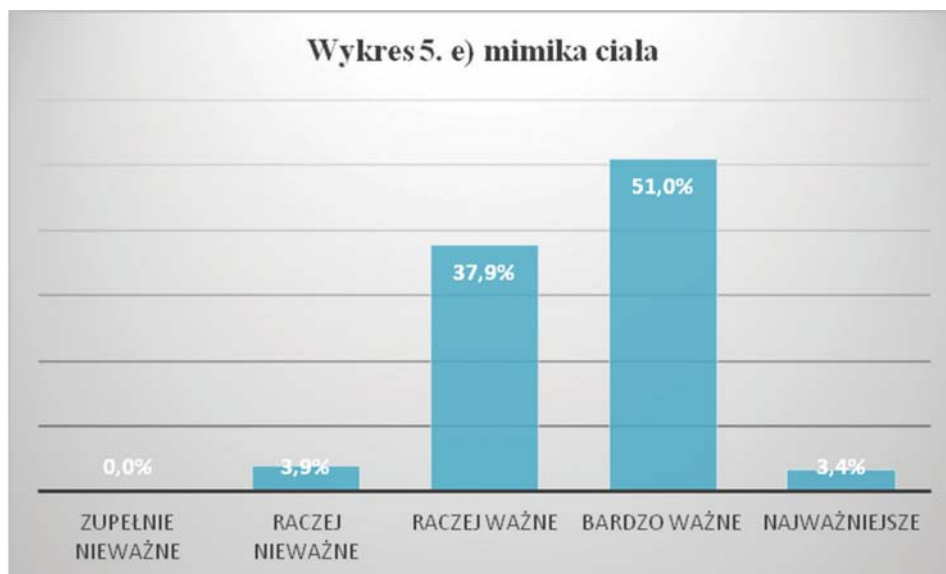
Źródło: badania własne.

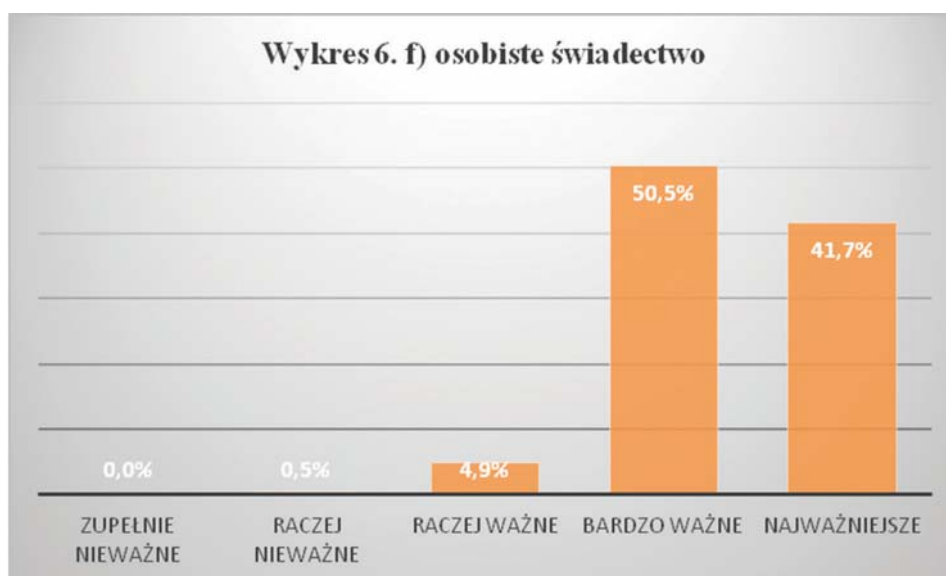
Źródło: badania własne.

Źródło: badania własne.

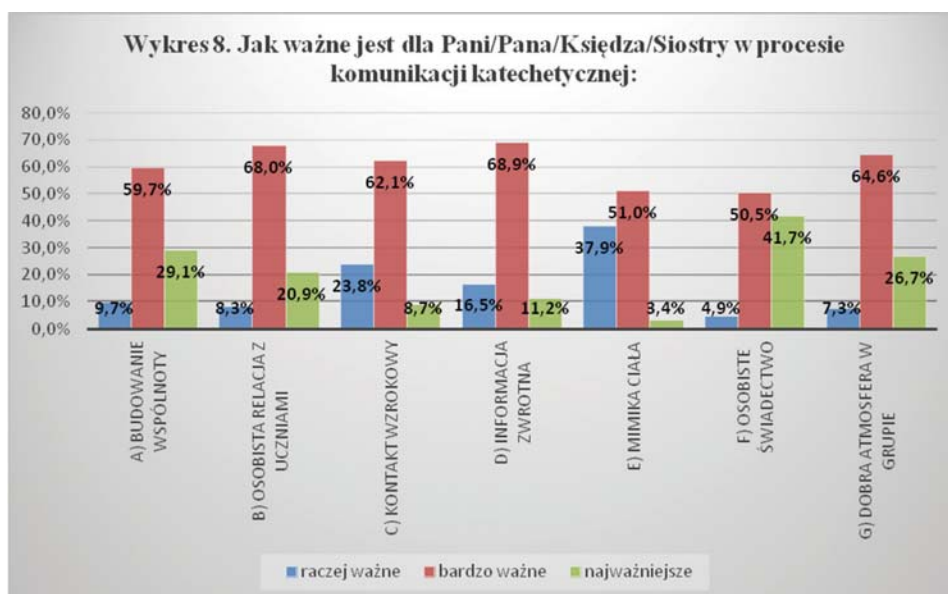
Źródło: badania własne.

Źródło: badania własne.

Źródło: badania własne.

Źródło: badania własne.

Kolejne pytanie związane było bezpośrednio z tym, jak katecheci postrzegają siebie i swoje kompetencje komunikacyjne. Autodeklaracje składane przez respondentów polegały na określeniu, w jakim stopniu potrafią budować wspólnotę, określić role i koordynować komunikację w grupie, komunikować w sposób zrozumiały dla katechizowanych, aktywnie słuchać katechizowanych, nawiązać kontakt wzrokowy ze słuchaczami, wczuć się w sytuację katechizowanego (empatia) oraz wyrażać swoje uczucia, postawy, opinie i prawa w sposób z poszanowaniem innych osób (asertywność). Odpowiedzi udzielone na te pytania prezentuje tabela 2 oraz wykresy od 9 do 16.

Tabela 2. W jakim stopniu w procesie katechetycznym potrafi Pani/Pan/Ksiądz/Siostra:

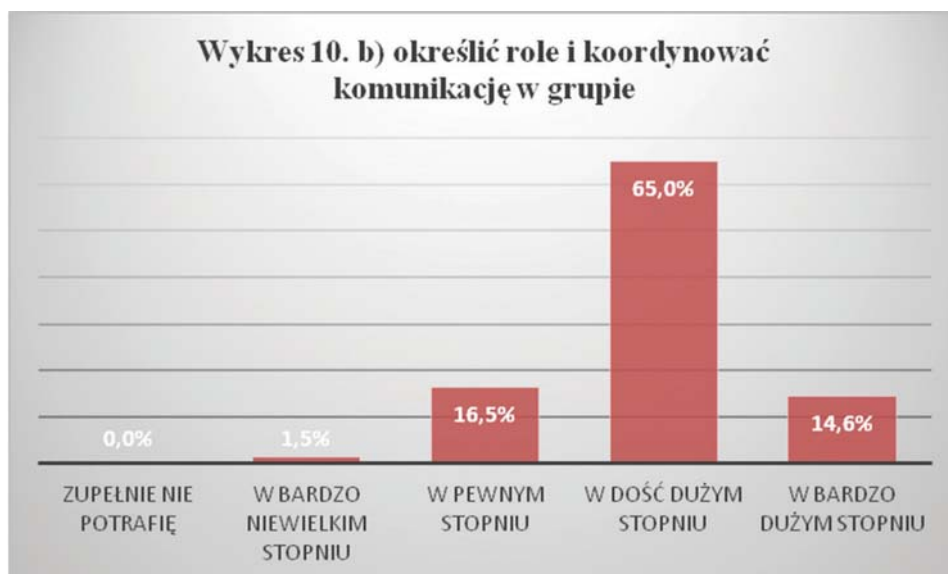
	zupełnie nie potrafię	w bardzo niewielkim stopniu	w pewnym stopniu	w dość dużym stopniu	w bardzo dużym stopniu
a) budować wspólnotę	0,00%	1,46%	23,30%	60,68%	13,11%
b) określić role i koordynować komunikację w grupie	0,00%	1,46%	16,50%	65,05%	14,56%
c) komunikować w sposób zrozumiały dla katechizowanych	0,00%	0,00%	7,77%	54,85%	33,98%
d) aktywnie słuchać katechizowanych	0,00%	0,97%	9,71%	52,91%	34,95%
e) nawiązać kontakt wzrokowy ze słuchaczami	0,00%	0,49%	9,22%	47,57%	39,81%
f) wczuć się w sytuację katechizowanego (empatia)	0,00%	0,97%	9,71%	55,83%	31,55%
g) wyrażać swoje uczucia, postawy, opinie i prawa w sposób z poszanowaniem innych osób (asertywność)	0,00%	0,97%	10,19%	49,03%	37,86%

Źródło: badania własne.

Ponad połowa respondentów stwierdziła, że wszystkie wymienione zdolności posiada w stopniu dość dużym (między 47,6% – nawiązywanie kontaktu wzrokowego, a 65% – określenie ról w grupie i koordynowanie komunikacji w niej). Natomiast, gdy chodzi o te, które oceniają jako opanowane w bardzo dużym stopniu, to najczęściej osób wskazało umiejętność nawiązywania kontaktu wzrokowego (39,8%), asertywność (37,9%) oraz zdolność aktywnego słuchania (35%).

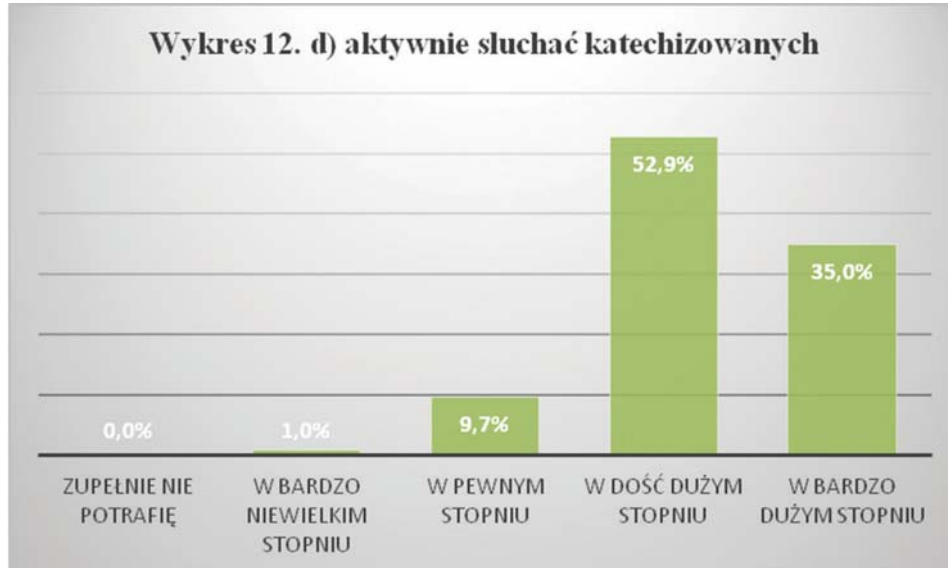
Źródło: badania własne.

Źródło: badania własne.

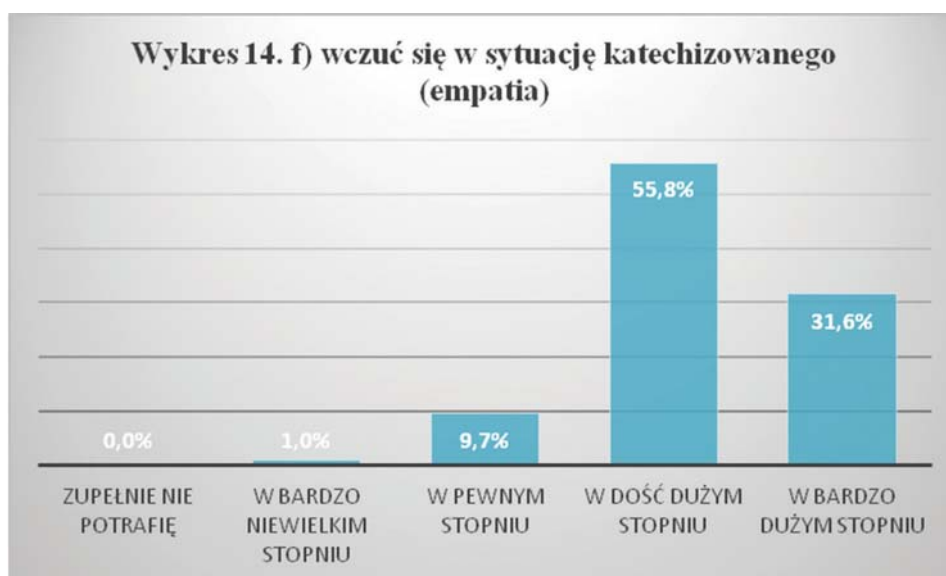
Źródło: badania własne.

Źródło: badania własne.

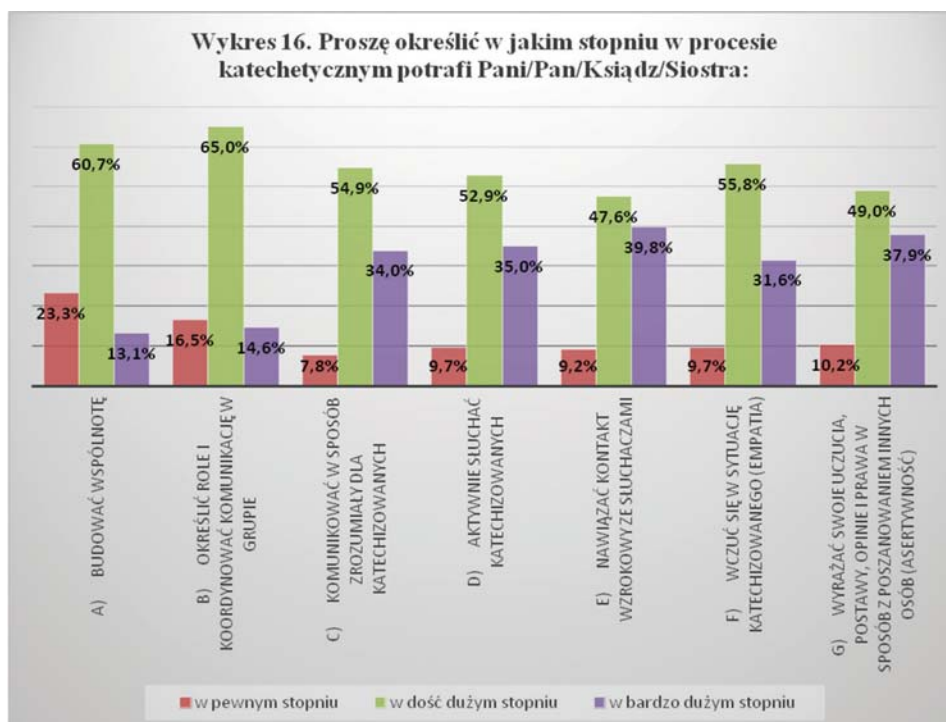
Źródło: badania własne.

Źródło: badania własne.

Źródło: badania własne.

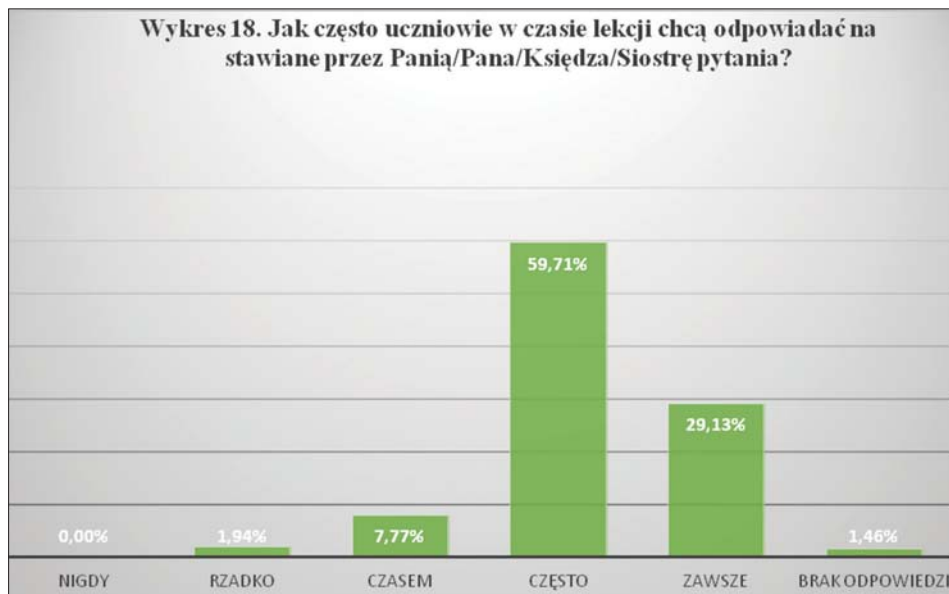

Źródło: badania własne.

Kolejne dwa pytania zadane ankietowanym związane były z oceną komunikatów kierowanych do katechizowanych. Pierwsze z nich dotyczyło kwestii, z jakim odbiorem spotykają się pytania kierowane do uczniów (wykres 17). Spośród zaproponowanych odpowiedzi 42% badanych wskazało, że uczniowie zawsze rozumieją, czego dotyczy polecenie a 55%, że często. Pokrywa się to z deklaracją dotyczącą komunikowania w sposób zrozumiały dla katechizowanych, gdzie 54,9% grupy badawczej określiła, iż kompetencje w tej dziedzinie posiadają w dość dużym stopniu (wykres 11). Tylko 2% katechetów stwierdziło, iż wydane przez nich polecenia zrozumiałe są tylko czasem. Drugie natomiast podnosiło kwestię, z jakim zaangażowaniem uczniowie chcą udzielać odpowiedzi na stawiane przez nauczyciela pytania. Mniej niż 30% ankietowanych stwierdziło, że uczniowie zawsze chcą odpowiadać na zadane pytania, natomiast 60% wskazało, iż czynią to często (wykres 18). Na tej podstawie można stwierdzić, że katecheci komunikują polecenia i zadania w sposób jasny i zrozumiały, pozwalający tym samym wykonać zleczone zadanie. Jednak pomimo czytelnych komunikatów i pytań uczniowie nie zawsze mają ochotę odpowiadać na postawione pytania. Może to być związane z faktem, że choć pytanie jest zrozumiałe, to dzieci i młodzież albo nie znają na nie odpowiedzi, albo też boją się udzielenia złej, a tym samym kompromitacji przed nauczycielem i rówieśnikami.

Źródło: badania własne.

Źródło: badania własne.

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że katecheci swoje kompetencje komunikacyjne oceniają jako opanowane w dość dużym stopniu. Deklarując również, iż wszystkie zaproponowane składowe skutecznej komunikacji interpersonalnej są dla nich bardzo ważne, można wysunąć wniosek, że posiadają niezbędną wiedzę dotyczącą procesów komunikacyjnych. Warto również szczególnie zwrócić uwagę na podejście ankietowanych do kwestii osobistego świadectwa w procesie komunikacji katechetycznej. Wielce zadowalający jest fakt, że aż 41,75% wskazało, że jest ono najważniejsze, a 50,49% że jest bardzo ważne. Może to świadczyć o tym, że badani katecheci posiadają wysokie poczucie własnej tożsamości, której jedną ze składowych jest bycie świadkiem wiary.

BIBLIOGRAFIA

- Bobryk J., *Jak tworzyć rozmawiając. Skuteczność rozmowy*, Warszawa 1995.
- Chałupniak R., *Asertywność i komunikacja katechety – w kierunku społecznej formacji katechetów*, w: *Dzisiejszy katecheta. Stan aktualny i wyzwania*, red. J. Stala, Kraków 2002, s. 241-256.
- Chałupniak R., *Kompetencje katechety w zakresie komunikacji interpersonalnej*, „Zeszyty Formacji Katechetów”, 15(2015), z. 4(60), s. 57-68.

- Chałupniak R., *Komunikacja interpersonalna podstawą wspólnoty*, w: *Kościół – communio jako podmiot i środowisko współczesnej katechezy*, red. A. Draguła, Szczecin 2009, s. 105-115.
- Ciupka S., *Wykorzystanie mediów w katechezie*, w: *Media w wychowaniu chrześcijańskim*, red. D. Bis, A. Rynio, Lublin 2010, s. 383-391.
- Communicare*, w: *Słownik łacińsko-polski*, t. 1, red. J. Korpanty, Warszawa 2001, s. 364-365.
- Communicatio*, w: *Słownik łacińsko-polski*, t. 1, red. J. Korpanty, Warszawa 2001, s. 364.
- Czarnecka K., *Język katechezy jako przedmiot refleksji na łamach czasopisma „Katecheta”*. *Stan i potrzeby*, w: *Język katechezy*, red. R. Przybylska, W. Przyczyna, Tarnów 2008, s. 189-205.
- Czekalski R., *Katecheza komunikacją wiary. Studium z katechetyki fundamentalnej*, Płock 2006.
- Czekalski R., *Komunikacja w katechezie*, w: *Leksykon pedagogiki religii*, red. C. Rogowski, Warszawa 2007, s. 326-328.
- Dziewiecki M., *Katecheza jako forma komunikacji*, w: *Komunikacja w katechezie*, red. J. Zimny, Sandomierz 2003, s. 256-262.
- Głodowski W., *Komunikowanie interpersonalne*, Warszawa 2001.
- Kasjaniuk E., *Komunikacja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 510.
- Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych*, red. A. Gruhn, I. Brzózka-Złotnicka, Warszawa 2014 [online], [dostęp: 29.03.2019], dostępny w Internecie: <http://edukacjamedialna.edu.pl/media/chunks/attachment/Katalog_kompetencji_medialnych_2014_EudBrrI.pdf>.
- Klauza K., *Komunikacja. Aspekt religijny. W teologii. Teologiczna interpretacja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 517-518.
- Kopiczko T., *Katecheza a komunikacja wiary we współczesnym kontekście społecznym*, „*Studia Katechetyczne*”, 9(2013), s. 215-229.
- Korporowicz L., *Komunikacja. Aspekt społeczny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 513-515.
- Kupisiewicz Cz., Kupisiewicz M., *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 2009.
- Leathers D.G., *Komunikacja niewerbalna. Zasady i zastosowania*, Warszawa 2007.
- Łuszczak G., *Od teorii stopni formalnych do teorii komunikacji i dialogu w dydaktyce szkolnej i katechetycznej*, Kraków 2012.
- Marcyński K., *Kompetencja komunikacyjna studentów dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Jagiellońskiego w wybranych sytuacjach społecznych*, „*Studia Medioznawcze*”, 67(2016), nr 4, s. 39-57.
- Mariański J., *Komunikacja. Aspekt religijny. W duszpasterstwie*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 518-519.
- Mąkosa P., *Podstawowe kompetencje katechety młodzieży*, w: *Katecheta – wychowawca młodzieży*, Kraków 2008, s. 5-23.

- Misiaszek K., *Charakter języka katechezy*, w: *Język katechezy*, red. R. Przybylska, W. Przyczyna, Tarnów 2008, s. 52-69.
- Misiaszek K., *Funkcje języka w katechezie*, w: *Komunikacja w katechezie*, red. J. Zimny, Sandomierz 2003, s. 29-41.
- Misiaszek K., *Język w katechezie*, „Seminare”, 17(2001), s. 47-57.
- Młyńska E., *Język a podstawowe modele katechezy*, w: *Język katechezy*, red. R. Przybylska, W. Przyczyna, Tarnów 2008, s. 70-94.
- Nowak M., *Komunikacja. Aspekt pedagogiczny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 512-513.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2007.
- Osewska E., *Modele komunikacji interpersonalnej i ich znaczenie dla katechezy*, w: *Wybrane zagadnienia z katechetyki*, red. J. Stala, Tarnów 2003, s. 111-142.
- Rzechowska E., *Komunikacja. Aspekt filozoficzny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 510-511.
- Rzechowska E., *Komunikacja. Aspekt psychologiczny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 511-512.
- Sawa R., *Komunikacja. Aspekt religijny. W teologii. Terminologia*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 517.
- Sikorski M., *Kompetencje komunikacyjne nauczycieli*, „Colloquium”, 2(2010), s. 155-172.
- Skreczko A., *Współpraca z rodzicami a umiejętności komunikacyjne katechety*, „Katecheza, Rodzina, Parafia i Szkoła: komunikacja i „trudne” problemy w katechezie”, t. 2(2004), s. 69-79.
- Sufa B., *Rola i znaczenie komunikacji niewerbalnej*, w: *Pedagogika w katechezie*, red. M. Śnieżyński, Kraków 1998, s. 49-69.
- Szentmártoni M., *Psychologia pastoralna*, Kraków 1995.
- Szpet J., *Sposoby kierowania grupą klasową*, „Katecheza, Rodzina, Parafia i Szkoła: komunikacja i „trudne” problemy w katechezie”, t. 2(2004), s. 41-56.
- Witczyk H., *Komunikacja. Aspekt religijny. W Piśmie Świętym*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa [i in.], Lublin 2002, k. 515-517.
- Zimny J., *Komunikacja interpersonalna*, w: *Komunikacja w katechezie*, red. J. Zimny, Sandomierz 2003, s. 150-184.

STRESZCZENIE

Katecheci posługujący zarówno w środowisku szkolnym jak i w parafialnym muszą odznaczać się ściśle określonymi kompetencjami. Jedną z nich są zdolności komunikacyjne. Dlatego też w niniejszym artykule zostało podjęte zagadnienie kompetencji komunikacyjnych katechetów. Najpierw zaprezentowane zostało samo pojęcie komunikacji oraz komunikacji interpersonalnej. W drugiej części wskazano na konkretne zdolności komunikacyjne, którymi powinni odznaczać się kompetentni katecheci. Na zakończenie natomiast zaprezentowano wyniki badań przeprowadzonych wśród czynnych zawodowo katechetów, które odzwierciedlają ich opinie na temat posiadanych kompetencji komunikacyjnych.

SŁOWA KLUCZOWE: badania empiryczne, edukacja religijna, formacja katechetów, katecheza, komunikacja.

Catechists' communication skills provided effective catechesis

SUMMARY

Catechists who use the school and parish environment must have specific competences. One of them is communication skills. That's why the issue of catechists' communication skills has been addressed in this article. First the concept of communication and interpersonal communication was presented. In the second part, specific communication skills were indicated, which should be distinguished by competent catechists. Finally, the results of research conducted among active catechists, which reflect their opinions about communication competence, were presented.

KEYWORDS: catechesis, catechists' formation, communication, empirical research, religious education.

NOTA O AUTORZE

Ks. Łukasz Simiński – ur. 1984 r., mgr lic. teologii, prezbiter diecezji pelplińskiej. Obecnie doktorant Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie (Instytut Teologii Pastoralnej i Katechetyki; specjalizacja: Katechetyka). Zainteresowania naukowe: formacja katechetów, formacja młodzieży, katechetyka, ewangelizacja. Kontakt: ul. Bohaterów Monte Cassino 16a, 20-808 Lublin, siminskilukas@gmail.com.

Edukacja religijna

wobec przemian kulturowych

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Edukacja religijna

wobec przemian kulturowych

red. Paweł Mąkosa

Wydawnictwo KUL
Lublin 2019

Recenzenci

ks. prof. dr hab. Marian Zając, KUL
prof. dr hab. Anna Zellma, UWM Olsztyn

Opracowanie redakcyjne

Alicja Negowska

Korekta

Jagoda Agata Zarzycka

Opracowanie komputerowe

Jarosław Łukasik

Projekt okładki

Pronoia, Lublin (pronoia@op.pl)

© Copyright by Wydawnictwo KUL, Lublin 2019

ISBN 978-83-8061-726-1

Wydawnictwo KUL

ul. Konstantynów 1 H, 20-708 Lublin
tel. 81 740-93-40, fax 81 740-93-50
e-mail: wydawnictwo@kul.lublin.pl
<http://wydawnictwo.kul.lublin.pl>

Druk i oprawa: volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Ks. Witolda 7-9, 71-063 Szczecin, tel. 91 812-09-08, e-mail: druk@volumina.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wstęp	11
Introduction	13
ANDRZEJ JASNOS	
Źródła wiedzy religijnej współczesnej młodzieży	15
MICHALINA MARIA KOSIOREK	
Kult ciała a seksualność człowieka prezentowana na lekcji religii	29
ŁUKASZ SIMIŃSKI	
Kompetencje komunikacyjne katechetów warunkiem skutecznej katechezy	41
IZABELA DURMA	
Młodzi święci wzorem dla uczniów	63
PAWEŁ ZYGMUNT	
<i>Christus vivit!</i> – czyli postulat powrotu do katechezy kerymatycznej	75
OLGA CIENIUCH	
Media oczami Kościoła. Ewolucja stanowiska Stolicy Apostolskiej wobec środków społecznego przekazu	89
DAMIAN FOŁTYN	
Środki społecznego przekazu – współczesne areopagi wiary	99
DAMIAN BRODA	
Edukacja religijna wobec „globalizacji obojętności”	115
PAWEŁ MAKOSA	
Rezygnacja z nauczania religii w szkołach ponadpodstawowych wyzwaniem dla Kościoła w Polsce	129
RAFAŁ MUDA	
Edukacja religijna a „nowy ateizm”	139

OSKAR PRYBA	
Sekularyzacja jako wyzwanie dla współczesnej edukacji religijnej	151
ORYSYA USKA	
Kryzys rodziny uwarunkowaniem edukacji religijnej w dobie przemian kulturowych	161
ANGELIKA LENART	
Problematyka dysfunkcyjności rodzin	171
MATEUSZ WÓJCIK	
Przemiany w postawach rodziców dzieci przygotowywanych do Pierwszej Spowiedzi i Komunii Świętej w Kolegiacie Św. Anny w Krakowie	181
PIOTR WALIGÓRA	
Obraz współczesnego rodzica na podstawie badań wiernych archidiecezji krakowskiej	197
PAULINA SKÓRNICKA	
Formacja chrześcijańska młodzieży podczas obozów wakacyjnych <i>Fundacji „Dzieło Nowego Tysiąclecia”</i>	211
ALEKSANDRA TUREK	
Idee wychowania religijnego w twórczości Roberta Baden-Powella	227
WOJCIECH WITOWSKI	
Edukacja religijna na tle przemian historycznych, na przykładzie parafii w Nowym Sączu-Biegonicach	237

Religious education in the face of cultural changes

Table of Contents

Abbreviations	9
Introduction (Polish)	11
Introduction (English)	13
ANDRZEJ JASNOS	
Sources of religious knowledge of contemporary youth	15
MICHALINA MARIA KOSIOREK	
Cult of the body and sexuality presented in Religion class	29
ŁUKASZ SIMIŃSKI	
Catechists' communication skills provided effective catechesis	41
IZABELA DURMA	
Young saints as role models for students	63
PAWEŁ ZYGMUNT	
<i>Christus vivit!</i> – the postulate of returning to the kerygmatic catechesis	75
OLGA CIENIUCH	
Media through the eyes of the Church. The evolution of the position of the Holy See to the means of social communication	89
DAMIAN FOŁTYN	
Social media – modern Aeropagos of faith	99
DAMIAN BRODA	
Religious education in the face of „globalization of indifference”	115
PAWEŁ MAKOSA	
Opting out of Religious Education in High Schools as a Challenge for the Church in Poland	129
RAFAŁ MUDA	
Religious education and „new atheism”	139

OSKAR PRYBA	
Secularization as a challenge for contemporary religious education	159
ORYSYA USKA	
The crises of family us condition of religious education in epoch of cultural changes	169
ANGELIKA LENART	
Family dysfunctionality problem	179
MATEUSZ WÓJCIK	
Changes in parents' attitudes of children preparing for the first Confession and Holy Communion at the University Collegiate Church of St. Anne in Krakow	189
PIOTR WALIGÓRA	
The image of modern parents on basis of research on laity from Krakow Archdiocese	197
PAULINA SKÓRNICKA	
Christian formation for youth during the holiday camps organized by the Foundation „Dzieło Nowego Tysiąclecia”	211
ALEKSANDRA TUREK	
Robert Baden – Powell’s ideas of religious education	227
WOJCIECH WITOWSKI	
Religious education on the background of historical changes, based on the parish in Nowy Sącz-Biegonice	237

Wykaz skrótów

- AL *Amoris laetitia*, Posynodalna adhortacja apostolska Franciszka o miłości w rodzinie, Rzym 19 marca 2016.
- CA *Centesimus annus*, Encyklika Jana Pawła II w setną rocznicę encykliki *Rerum novarum*, Rzym 1 maja 1991.
- ChL *Christifideles laici*, Posynodalna adhortacja apostolska Jana Pawła II o powołaniu i misji świeckich w Kościele, Rzym 30 grudnia 1988.
- ChV *Christus vivit*, Posynodalna adhortacja apostolska Franciszka do młodych i całego Ludu Bożego, Loreto 25 marca 2019.
- CT *Catechesi tradendae*, Posynodalna adhortacja apostolska Jana Pawła II o katechizacji w naszych czasach, Rzym 16 października 1979.
- CV *Caritas in veritate*, Encyklika Benedykt XVI o integralnym rozwoju ludzkim w miłości i prawdzie, Rzym 29 czerwca 2009.
- DB *Christus Dominus*, Dekret Pawła VI o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele, Rzym 28 października 1965.
- DCE *Deus caritas est*, Encyklika Benedykta XVI o miłości chrześcijańskiej, Rzym 25 grudnia 2005.
- DOK *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Kongregacja ds. Duchowieństwa, Rzym 15 sierpnia 1997.
- DSP *Inter mirifica*, Sobór Watykański II, Dekret o środkach społecznego przekazu, Rzym 4 grudnia 1963.
- DWCH *Gravissimum educationis*, Sobór Watykański II, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim, Rzym 28 października 1965.
- EA *Ecclesia in Africa*, Posynodalna adhortacja apostolska Jana Pawła II o Kościele w Afryce i jego misji ewangelizacyjnej u progu roku 2000, Jaunde 14 września 1995.
- EG *Evangelii Gaudium*, Adhortacja apostolska Franciszka o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie, Rzym 24 listopada 2013.
- EG *Evangelii gaudium*, Adhortacja apostolska Franciszka o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie, Rzym 24 listopada 2013.

- EiE *Ecclesia in Europa*, Posynodalna adhortacja apostolska Jana Pawła II o Jezusie Chrystusie, który żyje w Kościele jako źródło nadziei dla Europy, 28 czerwca 2003.
- EN *Evangelii nuntiandi*, Posynodalna adhortacja apostolska Pawła VI o ewangelizacji w świecie współczesnym, Rzym 8 grudnia 1975.
- FC *Familiaris consortio*, Adhortacja apostolska Jana Pawła II o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym, Rzym 22 listopada 1981.
- FR *Fides et ratio*, Encyklika Jana Pawła II o relacjach między wiarą a rozumem, Rzym 14 września 1998.
- GE *Gaudete et exsultate*, Adhortacja apostolska Franciszka o powołaniu do świętości w świecie współczesnym, Rzym 19 marca 2018.
- KDK *Gaudium et spes*, Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym, Rzym 7 grudnia 1965.
- KKK Katechizm Kościoła Katolickiego
- KL *Sacrosanctum concilium*, Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej, Rzym 4 grudnia 1963.
- KPK Kodeks Prawa Kanonicznego.
- LF *Lumen fidei*, Encyklika Franciszka o wierze, Rzym 29 czerwca 2013.
- LS *Laudato si'*, Encyklika Franciszka w trosce o wspólny dom, Rzym 24 maja 2015.
- OsRomPol „L'Osservatore Romano” (wersja polska), Citta del Vaticano 1980.
- PDK *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Konferencja Episkopatu Polski, Łowicz 20 czerwca 2001.
- PG *Pastores gregis*, Posynodalna adhortacja apostolska Jana Pawła II o biskupie słudze Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata, Rzym 16 października 2003.
- RM *Redemptoris missio*, Encyklika Jana Pawła II o stałej aktualności posłania misyjnego, Rzym 7 grudnia 1990.
- SC *Sacramentum caritatis*, Posynodalna adhortacja apostolska Benedykta XVI o Eucharystii źródle i szczycie życia i misji Kościoła, Rzym 22 lutego 2007.
- ŚDŚSP Orędzie na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu.
- VC *Vita consecrata*, Posynodalna adhortacja apostolska Jana Pawła II o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i świecie, Rzym 25 marca 1996.
- VD *Verbum Domini*, Posynodalna adhortacja apostolska Benedykta XVI o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła, Rzym 30 września 2010.
- VS *Veritatis splendor*, Encyklika Jana Pawła II o niektórych podstawowych problemach nauczania moralnego Kościoła, Rzym 6 sierpnia 1993.

Zastosowane cytaty z Pisma Świętego według: *Biblia Tysiąclecia*, wyd. 5, Poznań-Warszawa 1999, łącznie z zawartymi tam skrótami; dokumenty Soboru Watykańskiego II według edycji: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, nowe tłumaczenie, Poznań 2002, łącznie z przyjętymi tam skrótami.

Wstęp

Truizmem jest twierdzenie, że współcześnie, także w Polsce, dokonują się bardzo dynamiczne zmiany w sferze poglądów i wartości. Sytuacja w tej materii jest już tak oczywista, że nawet najbardziej optymistyczni obserwatorzy mówią o rewolucji. W sferze diagnozy dokonał się więc znaczący postęp, gdyż jeszcze do niedawna nie dostrzegano dokonujących się przemian, albo określano je jako powolne i mało znaczące. Wciąż jednak istnieje problem z wypracowaniem adekwatnej odpowiedzi na zdefiniowane problemy, dotyczy to zwłaszcza szerokiej sfery wychowania religijnego. Z powyższych względów z nadzieją należy przyjąć każdą nową propozycję dotyczącą tej problematyki, zwłaszcza w zakresie proponowanych rozwiązań.

W poszukiwaniu takich rozwiązań wpisuje się niniejsza publikacja zatytułowana *Edukacja religijna wobec przemian kulturowych*. Publikacja ta składa się z osiemnastu opracowań, których autorami są przede wszystkim ludzie młodzi, duchowni i świeccy, z troskami o młode pokolenie, zwłaszcza o religijno-moralny wymiar życia ludzi wkraczających w dorosłe życie. Poszczególni autorzy wiele miejsca poświęcili analizie aktualnej rzeczywistości, wskazując problemy dostrzeżone w toku przeprowadzonych przez siebie badań lub wyodrębnionych na podstawie gruntownej analizy źródeł zastanych. Wśród badań przeprowadzonych przez autorów kolejnych rozdziałów warto wskazać na badania źródeł wiedzy religijnej młodzieży maturalnej, postaw rodziców dzieci przystępujących do Pierwszej Komunii Świętej, kompetencji katechetów czy też młodzieży rezygnującej z uczęszczania na lekcje religii. Na szczególną uwagę zasługuje szereg opracowań zawierających konkretne propozycje przezwyciężenia aktualnego kryzysu. Należą do nich analizy znaczenia wzorów osobowych w edukacji religijnej czy idei ruchu harcerskiego Roberta Baden-Powella.

Bez wątplenia wiele opracowań zawartych w tej publikacji posiada walor nowości. Nie powtarzają one utartych schematów, ale dają powiew świeżości. Takie ujęcie wynika przede wszystkim z oparcia analiz na własnych badaniach empirycznych

a także z kreatywnego podejścia autorów do badanej rzeczywistości. Można mieć zatem nadzieję, że niniejsza publikacja przyczyni się zarówno do rozwoju dyscypliny naukowej, którą jest szeroko pojęta teologia pastoralna, jak i do przełożenia proponowanych rozwiązań na praktykę realnie zmieniającą rzeczywistość.

Ks. Paweł Mąkosa

Introduction

It is a truism to say that today, also in Poland, there are very dynamic changes in the field of views and values. The situation in this matter is already so obvious that even the most optimistic observers talk about a certain revolution. Therefore, there has been significant progress in the diagnosis. Until recently, no changes were noticed, or they were described as slow and insignificant. Now they are visible enough that they can no longer be denied. However, there is still a problem with developing an adequate response to the defined problems, especially in the broad sphere of religious education. For the above reasons, we can hope for any new proposal regarding these problems, especially in terms of proposed solutions.

This publication, titled „Religious education towards cultural changes,” is part of the search for these solutions. This publication consists of eighteen studies, the authors of which are primarily young people, clergy and lay people. They are concerned about the young generation, especially about the religious and moral dimension of life of people entering adult life. The authors devoted a lot of space to the analysis of current reality, pointing out the problems noticed in the course of their research or formulated on the basis of a deep analysis of existing sources. Among the studies carried out, it is worth noting the research on the sources of religious knowledge of young people, the attitudes of parents of children preparing for the First Holy Communion, the competence of catechists and the youth giving up religion lessons at school. Particularly noteworthy are a number of studies containing concrete proposals to overcome the current crisis. These include the analysis of the importance of personal patterns in religious education or the idea of the scout movement developed by Robert Baden-Powell.

Undoubtedly, many studies in this publication are innovative. They do not repeat the usual patterns, but give a breath of freshness. This approach results mainly from the analysis based on own empirical research as well as from the

creative approach of the authors. Therefore, it can be hoped that this publication will contribute to the development of the scientific discipline, which is widely understood pastoral theology, as well as to translate the proposed solutions into practice that realistically changes reality.

Ks. Paweł Mąkosa